

Лей Ши – аспірантка кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна.

Коло наукових інтересів: педагогіка, професійна освіта, підготовка вчителів.

✉ 272236719@qq.com

id <https://orcid.org/0009-0004-2343-7210>

УДК 378.091.12:17.022.1

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2026-3-147-158>

Подано до редакції: 14.08.2026

Прийнято після рецензування: 19.08.2026

Затверджено до друку: 20.08.2026

Опубліковано: 30.09.2026

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті актуалізовано проблему формування моральних якостей майбутніх педагогів в умовах воєнного стану, цифровізації освітнього процесу та інтеграції національної системи в європейський освітній простір. Обґрунтовано необхідність удосконалення підходів до моральної підготовки майбутніх педагогів із урахуванням викликів цифрового середовища та сучасних вимог до педагогічної професії. Розроблено структурно-функціональну модель формування моральних якостей майбутніх педагогів у закладі вищої освіти, що охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: методологічно-цільовий, змістовий, процесуально-технологічний та оцінювально-діагностичний. Визначено послідовність їх реалізації – від усвідомлення моральних цінностей до їх закріплення у професійній поведінці. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації моделі: інтеграція морального виховання у професійну підготовку; системна діагностика; застосування активних методів навчання; поєднання традиційних та цифрових форм; стимулювання саморозвитку студентів. Особливу увагу приділено доброчесному підходу та етичним ризикам цифровізації. Порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень засвідчив доцільність поєднання традиційних педагогічних підходів із цифровими інструментами та адаптації міжнародного досвіду до українських реалій. Новизна дослідження полягає в системному представленні компонентів, педагогічних умов і механізмів формування моральних якостей майбутніх педагогів у межах цілісної структурно-функціональної моделі. Запропонована модель може бути використана в освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти для системного формування моральних якостей майбутніх учителів.

Ключові слова: моральні якості; формування моральних якостей; структурно-функціональна модель; педагогічні умови; майбутні педагоги.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вищої педагогічної освіти в Україні характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими воєнним станом, цифровізацією освітнього процесу та інтеграцією національної системи в європейський науково-освітній простір. У цих умовах особливої гостроти набуває проблема формування моральних якостей

майбутніх учителів, оскільки саме педагог є носієм і транслятором етичних цінностей для підростаючого покоління (Петренко, 2020; Rony & Nair, 2022). Як слушно зазначає К. Івашко (Івашко, 2024, с. 45), моральна культура вчителя початкових класів є невід'ємною складовою його професійної компетентності. Водночас стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) ставить нові виклики перед системою морального виховання, адже віртуальне середовище нерідко нівелює традиційні етичні орієнтири (Dennis & Harrison, 2021; Piragauta & de Oliveira, 2023).

Попри значну кількість досліджень, присвячених окремим аспектам моральної підготовки майбутніх учителів (Герасимюк & Тарасюк 2021; Педорич та ін. 2024; Сога та ін. 2021; Fernández Espinosa & López González, 2024; Sanderse, 2024; Yazdani et al., 2026), бракує комплексних праць, які б інтегрували вітчизняний досвід із сучасними міжнародними підходами (освітою доброчесності, virtue ethics, етикою турботи) і пропонували цілісну модель формування моральних якостей з урахуванням цифрової трансформації освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблема формування моральних якостей особистості має міждисциплінарний характер. У філософсько-педагогічному дискурсі сутність моральних якостей розкрито в працях Л. Герасимюк та Л. Тарасюк (Герасимюк & Тарасюк, 2021), які акцентують увагу на засобах ІКТ; А. Педорич, В. Луценко та Д. Пігуль (Педорич, Луценко & Пігуль, 2024) досліджували морально-вольові якості студентів у процесі фізичного виховання; С. Сога, В. Михайленко та В. Добровольський (Сога та ін., 2021) підтвердили позитивний вплив занять спортом на формування цих якостей. Монографія Л. Петренко (Петренко, 2020) ґрунтовно висвітлює спадщину Григорія Ващенко, актуальну для сучасної системи духовно-морального виховання.

Серед міжнародних досліджень варто виокремити роботи з доброчесного підходу (virtue-oriented moral education) (Davoudi et al., 2022; Sanderse, 2024), які розглядають моральне самовдосконалення через наслідування зразків. Важливими є дослідження впливу цифровізації: Dennis & Harrison (2021) аналізують етичні виклики онлайн-технологій; Piragauta & de Oliveira (2023) вивчають роль цінностей у віртуальній освіті; Zhao et al. (2024) пропонують стратегію інтеграції моральної освіти та ІКТ. Окремого значення набувають крос-культурні дослідження: аналіз програм морального виховання в Гонконгу (Chan, 2020), порівняння ціннісної освіти у Швеції та Туреччині (Thornberg, 2013), реформи моральної освіти в Японії (Tanaka, 2025). Психологічний вимір представлено роботами Rony & Nair (2022), Tian & Tang (2025). Моделі формування компетенцій та чеснот розробляють López González et al. (2025a, 2025b).

Окрім зазначених напрямів, науковці також досліджують дотичні аспекти формування моральних якостей. Зокрема, George & Rose (2025) розглядають етичне лідерство у вищій освіті крізь призму чеснот, акцентуючи роль адміністрації у створенні морально сприятливого клімату. Handayani et al. (2024) провели порівняльний аналіз рамкових програм морального виховання в Індонезії та Китаї, виявивши спільні риси та культурно зумовлені відмінності. Ефективність використання художньої літератури для виховання чеснот довели Hart et al. (2020), що на прикладі циклу «Хроніки Нарнії» показали, як літературні зразки сприяють формуванню моральної ідентичності. Теоретичні аспекти сумісності теорії чеснот із релігійною етикою обґрунтовують Morvarid et al. (2021). Movahhedi-Rad et al. (2023) запропонували модель доброчесної освіти, що базується на фундаментальних документах реформування освіти. Rushton (2025) акцентує увагу на моральних аспектах освіти в контексті кліматичних змін, підкреслюючи важливість міжпоколіннього діалогу. Крім того, Sepehri et al. (2021) визначили ефективні чинники етичної та соціальної освіти студентів, серед яких – родинне виховання, вплив медіа та позанавчальна діяльність.

Водночас невирішеними залишаються питання створення універсальної моделі формування моральних якостей майбутніх педагогів, яка б гармонійно поєднувала традиційні методи (етичні бесіди, дилеми, приклад) та інноваційні технології (цифрові симуляції, онлайн-дискусії, мультимедійні кейси). Недостатньо розробленим є й критеріально-діагностичний апарат, що дає змогу об'єктивно вимірювати рівень сформованості цих якостей.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та запропонувати структурно-функціональну модель формування моральних якостей майбутніх педагогів у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), а також визначити педагогічні умови її ефективної реалізації.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс теоретичних методів наукового пізнання. Застосовано метод аналізу та синтезу – для вивчення філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми формування моральних якостей особистості, а також для узагальнення різних підходів до класифікації цих якостей. Метод порівняння дав змогу виявити спільні та відмінні риси між вітчизняними й міжнародними дослідженнями, зокрема щодо використання ІКТ, методів діагностики та врахування цифрових ризиків. Систематизація наукових джерел забезпечила цілісне бачення сучасного стану розроблення проблеми. Метод моделювання застосовано для побудови структурно-функціональної моделі формування моральних якостей майбутніх педагогів, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів (методологічно-цільового, змістового, процесуально-технологічного та оцінювально-діагностичного). Метод теоретичного узагальнення використано для формулювання висновків та визначення педагогічних умов ефективної реалізації моделі. Застосовані методи допомогли комплексно підійти до розв'язання поставлених завдань і забезпечити достовірність отриманих результатів.

Результати та обговорення. У сучасній педагогічній науці поняття «моральні якості особистості» тлумачать як сукупність усталених рис характеру, що визначають ставлення людини до інших, до самої себе, до праці та суспільства. Ці риси ґрунтуються на внутрішньо прийнятих моральних принципах і нормах. Для педагога такі якості набувають особливої ваги, оскільки виховання учнів відбувається не стільки через словесні настанови, скільки через особистий приклад учителя (Петренко, 2020, с. 112).

Аналіз останніх публікацій дає змогу виокремити кілька підходів до класифікації моральних якостей майбутнього вчителя (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація моральних якостей майбутніх учителів

Група якостей	Зміст	Приклади
Патріотичні	Любов до Батьківщини, повага до державних символів, мови, культури	Громадянська відповідальність, національна гідність (Петренко, 2020)
Соціально-моральні	Ставлення до суспільства, колективу, соціальних норм	Колективізм, толерантність, принциповість (Герасимюк & Тарасюк, 2021)
Професійно-моральні	Якості, необхідні для виконання педагогічної діяльності	Педагогічний такт, любов до дітей, відповідальність (Івашко, 2024, с. 47)
Морально-вольові	Здатність до саморегуляції, подолання труднощів	Цілеспрямованість, наполегливість, самовладання (Педорич, Луценко & Пігуль, 2024; Сога та ін., 2021)
Якості міжособистісних відносин	Гуманістична спрямованість у спілкуванні	Добррозичливість, емпатія, чесність (Rony & Nair, 2022)

Джерело: розроблено автором.

Важливим напрямом сучасних досліджень є вивчення моральних якостей у контексті освіти доброчесності (*virtue ethics*). Як наголошують Davoudi et al. (2022, с. 3), доброчесний підхід акцентує увагу не стільки на дотриманні правил, скільки на формуванні характеру, що дає людині можливість робити правильний моральний вибір у складних ситуаціях. Sanderse (2024, с. 140) доводить, що ефективним механізмом розвитку чеснот є наслідування моральних зразків. У контексті педагогічної освіти це означає, що викладачі ЗВО самі мають демонструвати високі моральні якості.

На окрему увагу заслуговує вплив цифрового середовища на моральне становлення майбутніх педагогів. Dennis & Harrison (2021, с. 252) наголошують, що технології створюють унікальні етичні виклики: анонімність, зниження емпатії, кібербулінг. Водночас ІКТ можуть стати потужним інструментом морального виховання за умови цілеспрямованого застосування, як доведено в дослідженнях Zhao et al. (2024, с. 15055) та Piragauta & de Oliveira (2023, с. 345).

Отже, теоретичний аналіз дає підстави для розроблення інтегративної моделі формування моральних якостей майбутнього педагога, що урахувала б як класичні дидактичні підходи, так і сучасні виклики цифрової доби.

На основі узагальнення наукових праць (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Івашко, 2024; Петренко, 2020; Davoudi et al., 2022; López González et al., 2025a; Piragauta & de Oliveira, 2023; Sanderse, 2024; Tian & Tang, 2025) нами розроблено структурно-функціональну модель формування моральних якостей майбутніх педагогів у закладі вищої освіти. Модель складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів: методологічно-цільового, змістового, процесуально-технологічного та оцінювально-діагностичного (рис. 1).

Запропонована модель має низку концептуальних особливостей, що відрізняють її від раніше розроблених аналогів (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Івашко, 2024; Петренко, 2020; López González et al., 2025a; Sanderse, 2024).

По-перше, вона інтегрує два вектори морального розвитку: традиційний (етичні бесіди, дилеми, наслідування зразків) та цифровий (веб-квести, віртуальні симуляції, онлайн-дискусії) (Dennis & Harrison, 2021; Piragauta & de Oliveira, 2023; Zhao et al., 2024). Такий синтез дає змогу подолати суперечність між класичними методами морального виховання, які передбачають безпосередній емоційний контакт, і вимогами сучасного цифрового освітнього середовища, де студент значну частину часу проводить онлайн (Івашко, 2024, с. 74; Dennis & Harrison, 2021, с. 254).

По-друге, модель передбачає системну діагностику рівня сформованості моральних якостей із використанням стандартизованого інструментарію, зокрема опитувальника компетентностей і кардинальних чеснот QCV, а також урахування етичних ризиків цифровізації (анонімність, кібербулінг, зниження емпатії). Це дає змогу об'єктивно відстежувати динаміку сформованості згаданих якостей, своєчасно коригувати освітній процес і мінімізувати негативні впливи віртуального середовища (López González et al., 2025a; Rodríguez Barroso et al., 2025b; Dennis & Harrison, 2021).

По-третє, модель передбачає активне залучення здобувачів освіти до процесів самовиховання та моральної рефлексії. Згідно з результатами дослідження Sanderse (2024, с. 147), наслідування моральних зразків та свідоме самовдосконалення сприяють формуванню стійкої моральної ідентичності особистості. Водночас Tian & Tang (2025, с. 12) довели позитивний довгостроковий вплив моральної освіти на психологічне благополуччя студентської молоді. Ефективним інструментом саморефлексії є також згаданий опитувальник QCV, який дає змогу оцінювати рівень сформованості чеснот та відстежувати особистісний прогрес у професійному становленні (Rodríguez Barroso et al., 2025b, с. 9).

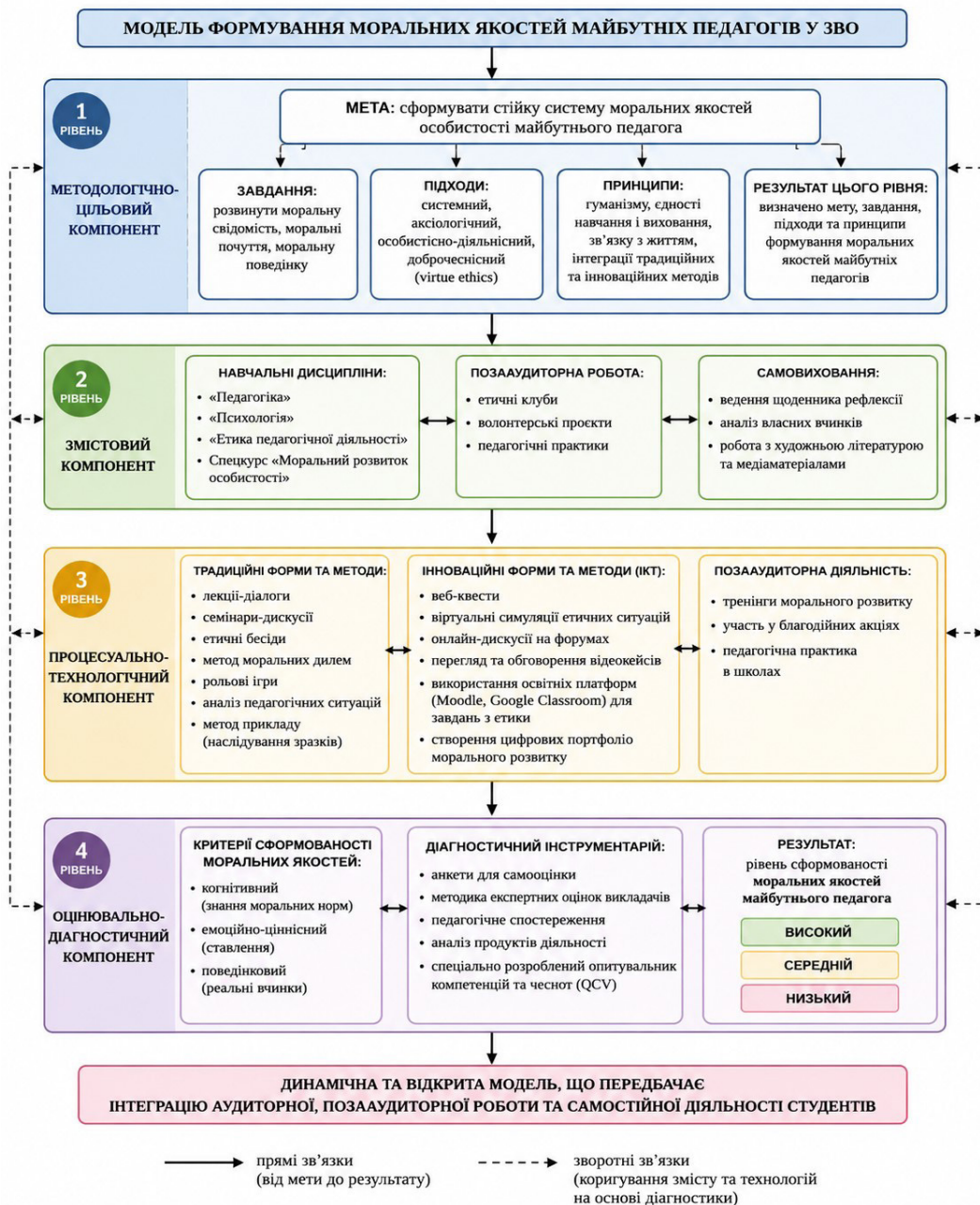

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування моральних якостей майбутніх педагогів

Отже, описана модель виконує чотири основні функції: організаційну (створення морально насиченого освітнього середовища), навчально-виховну (цілеспрямований вплив на

когнітивну, емоційну та поведінкову сфери), соціально-професійну (залучення громадських, волонтерських організацій та шкіл) і оцінювально-діагностичну (вимірювання рівня сформованості якостей та коригування процесу) (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Педорич та ін., 2024; Петренко, 2020; Davoudi et al., 2022).

Сучасний стан розроблення проблеми формування моральних якостей учителів характеризується розмаїттям підходів. Для виявлення спільних і відмінних рис ми провели порівняльний аналіз (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика вітчизняних і міжнародних підходів до формування моральних якостей майбутніх педагогів

Критерій	Українські дослідження	Міжнародні дослідження
Провідна методологія	Системно-діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Івашко, 2024; Петренко, 2020)	Доброчесний (virtue ethics), етика турботи, конструктивістський (Davoudi et al., 2022; Mortari, 2025; Sanderse, 2024)
Роль ІКТ	Як засіб формування моральних цінностей (створення інформаційно-освітнього середовища) (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Івашко, 2024)	Як виклик та інструмент водночас: етичні дилеми онлайн-простору, віртуальна емпатія (Dennis & Harrison, 2021; Piragauta & de Oliveira, 2023; Zhao et al., 2024)
Методи	Етичні бесіди, дилеми, аналіз ситуацій, приклад учителя (Педорич, Луценко & Пігуль, 2024; Сога та ін., 2021)	Наслідкування зразків (emulation), філософські діалоги, рефлексивні практики, програми чеснот (Davoudi et al., 2022; Sanderse, 2024)
Діагностика	Анкетування, спостереження, експертні оцінки (Івашко, 2024, с. 78)	Стандартизовані опитувальники (QCV – вимірювання чеснот і компетенцій) (López González et al., 2025a; Rodríguez Barroso et al., 2025b), лонгітюдні дослідження (Tian & Tang, 2025)
Врахування цифрових ризиків	Недостатньо системне	Грунтовний аналіз (етика штучного інтелекту, конфіденційність, кібербулінг) (Dennis & Harrison, 2021; Smith & Vickers, 2024)
Практична спрямованість	Педагогічна практика, волонтерство (Петренко, 2020, с. 210)	Сертифіковані програми (MelArete Project) (Mortari, 2025), міжнародні порівняльні дослідження (Thornberg, 2013)

Джерело: розроблено автором.

Аналіз табл. 2 засвідчує, що вітчизняна педагогічна наука збагатилася ідеями Г. Ващенка (Петренко, 2020) та активно впроваджує ІКТ (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Івашко, 2024), однак потребує ширшого застосування стандартизованих діагностичних методик і системного аналізу етичних проблем цифрової доби. Міжнародний досвід, зокрема використання опитувальника QCV (López González et al., 2025a; Rodríguez Barroso et al., 2025b) та програми MelArete (Mortari, 2025), може бути корисним для української системи вищої освіти.

Варто також урахувати, що світовий досвід морального виховання охоплює ширший контекст, ніж суто дидактичні й технологічні аспекти. Крос-культурні дослідження (Chan, 2020; Thornberg, 2013; Tanaka, 2025) демонструють національну специфіку впровадження етичних програм, що підкреслює необхідність адаптації міжнародних напрацювань до українських реалій. Як зазначалось, окремі науковці акцентують увагу на потенціалі художньої літератури для виховання чеснот (Hart et al., 2020), важливості етичного лідерства в управлінні закладами освіти (George & Rose, 2025) та доцільності врахування релігійно-етичних аспектів (Morvarid et al., 2021). Крім того, дослідження Rushton (Rushton, 2025) актуалізують моральні виклики в контексті глобальних змін, що розширює розуміння професійної відповідальності майбутнього педагога. Порівняльні дослідження рамкових програм (Handayani et al., 2024) теж підтверджують ефективність синтезу традиційних і новаторських підходів, що корелює з базовою ідеєю нашої моделі.

Розроблена структурно-функціональна модель формування моральних якостей майбутніх педагогів має низку особливостей, які потребують додаткової інтерпретації в контексті сучасних наукових дискусій. По-перше, запропонована модель інтегрує традиційні методи морального виховання (етичні бесіди, метод дилем, наслідування зразків) з інноваційними ІКТ-інструментами (веб-квести, віртуальні симуляції, онлайн-дискусії). Така інтеграція узгоджується з висновками Zhao et al. (2024), які довели ефективність поєднання моральної освіти та інформаційних технологій у підготовці вчителів. Водночас, на відміну від досліджень Герасимюк & Тарасюк (2021), що розглядали ІКТ переважно як засіб формування моральних цінностей, наша модель підкреслює необхідність свідомого подолання етичних ризиків цифрового середовища (анонімність, кібербулінг, зниження емпатії), що узгоджується з позицією Dennis & Harrison (2021). По-друге, упровадження доброчесного підходу (Davoudi et al., 2022; Sanderse, 2024) у структуру моделі дає змогу змістити акцент із зовнішнього дотримання норм на внутрішнє культивування чеснот. Це підтверджується результатами лонгітюдного дослідження Tian & Tang (Tian & Tang, 2025), які засвідчили довгостроковий позитивний вплив моральної освіти на психологічне благополуччя студентів.

Однак, на відміну від програми MeArete Project (Mortari, 2025), зосередженої на розвитку етики турботи в молодших школярів, наша модель орієнтована на підготовку самих педагогів як трансляторів моральних цінностей. Такий підхід вважаємо виправданим в умовах української вищої школи, де бракує системної підготовки викладачів до морального виховання (Івашко, 2024; Петренко, 2020). По-третє, адаптивність моделі (наявність зворотного зв'язку між діагностичним та змістовим компонентами) є її важливою перевагою, оскільки дає змогу враховувати різний початковий рівень моральної вихованості студентів. Це відповідає принципам індивідуалізації та диференціації навчання, які, однак, недостатньо реалізовані в більшості наявних моделей (пор. Movahhedi-Rad et al., 2023; Sepehri et al., 2021). Використання стандартизованого опитувальника QCV (López González et al., 2025a; Rodríguez Barroso et al., 2025b) дає змогу об'єктивно вимірювати рівень сформованості чеснот, що підвищує валідність педагогічних висновків.

Водночас варто визнати обмеження цього дослідження. Насамперед, запропонована модель має переважно теоретичний характер і потребує емпіричної верифікації в умовах реального освітнього процесу. Крім того, діагностичний інструментарій (QCV) має бути адаптований до українських соціокультурних реалій та перевірений на вітчизняній вибірці. Також ефективність окремих ІКТ-методів (віртуальні симуляції, вебквести) потребує окремого кількісного та якісного аналізу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на експери-

ментальну перевірку моделі у ЗВО, а також на розроблення методичних рекомендацій для викладачів щодо її впровадження.

Успішне функціонування запропонованої моделі забезпечується дотриманням таких умов:

1. Інтеграція морального виховання в цілісну систему навчально-виховної роботи ЗВО. Моральні якості мають формуватися не лише під час вивчення гуманітарних дисциплін, а й у процесі фахової підготовки, педагогічної практики, позааудиторної діяльності (Петренко, 2020, с. 187). Як наголошує К. Івашко (Івашко, 2024, с. 52), моральна культура майбутнього вчителя не є відокремленим блоком, а пронизує всі види його професійної підготовки.
2. Систематична діагностика рівня сформованості моральних якостей. Для об'єктивного вимірювання пропонуємо використовувати комбінацію методів: спостереження, самооцінювання (Rodríguez Barroso et al., 2025b), експертне оцінювання викладачами, а також адаптований українською мовою опитувальник компетенцій та чеснот (QCV) (López González et al., 2025a, с. 102). Діагностику доцільно проводити на початку, у середині та наприкінці навчання для відстеження динаміки.
3. Цілеспрямоване застосування активних та інтерактивних методів навчання. Особливу ефективність мають: метод моральних дилем (Davoudi et al., 2022), аналіз відеореєстрацій із педагогічної практики, тренінги емпатії, рольові ігри «вчитель – учень» (Педорич та ін., 2024; Сога та ін., 2021). Важливим є залучення студентів до волонтерських проєктів, де вони можуть реалізувати набуті моральні орієнтири (Петренко, 2020).
4. Рациональне поєднання традиційних та інноваційних (ІКТ) технологій. Цифрові інструменти (форуми, онлайн-дискусії, веб-квести, мультимедійні презентації етичних проблем) не замінюють безпосереднього спілкування, але розширюють можливості для рефлексії та моделювання складних ситуацій (Герасимюк & Тарасюк, 2021; Dennis & Harrison, 2021; Zhao et al., 2024). Л. Герасимюк та Л. Тарасюк (Герасимюк & Тарасюк, 2021, с. 31) слушно зауважують, що формування моральних цінностей засобами ІКТ є ефективним за умови методично грамотного супроводу.
5. Спрямовання освітньо-виховної діяльності студентів на професійний саморозвиток і самовдосконалення. Результати досліджень Sanderse (2024) та Tian & Tang (2025) засвідчують, що здатність до саморефлексії, морального самопізнання та свідомого розвитку чеснот є важливою умовою стійкого морального зростання особистості в довгостроковій перспективі. Доцільно запровадити ведення «Щоденника морального самовиховання», де студент фіксуватиме власні вчинки, аналізуватиме їх з етичних позицій та визначатиме цілі для самовдосконалення.
6. Підготовка викладачів ЗВО до реалізації моделі. Педагогічний працівник сам має бути носієм високих моральних якостей і опанувати сучасні методики (Dennis & Harrison, 2021; Piragauta & de Oliveira, 2023). Необхідно проводити для науково-педагогічного складу тренінги з академічної доброчесності та використання ІКТ у моральному вихованні.

Висновки та перспективи подальших розвідок. У результаті теоретичного дослідження проблеми формування моральних якостей майбутніх педагогів у закладах вищої освіти зроблено низку висновків. Насамперед уточнено сутність поняття «моральні якості майбутнього педагога», що визначено як систему стійких рис характеру, яка охоплює патріотичні, соціально-моральні, професійно-моральні, морально-вольові якості та якості міжособистісних відносин, що виявляються в професійній діяльності та повсякден-

ному житті. Окрім того розроблено структурно-функціональну модель формування цих якостей, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів: методологічно-цільового, змістового, процесуально-технологічного та оцінювально-діагностичного. Модель ґрунтується на інтеграції традиційних та інноваційних методів, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, а також враховує сучасні міжнародні підходи, такі як академічна доброчесність та етика турботи. Крім того, визначено комплекс організаційно-педагогічних умов ефективної реалізації моделі, до якого належать: інтеграція морального виховання в цілісну систему підготовки, систематична діагностика рівня сформованості якостей, використання активних методів навчання, раціональне поєднання традиційних та ІКТ-технологій, спрямування освітньо-виховної діяльності на саморозвиток студентів, а також цілеспрямована підготовка викладачів до реалізації моделі. Важливим результатом дослідження став порівняльний аналіз вітчизняних і міжнародних підходів, який засвідчив, що українська педагогічна наука має значний потенціал, однак потребує впровадження стандартизованих діагностичних методик (на зразок QCV) та глибшого аналізу етичних проблем цифрового середовища. Насамкінець визначено, що розроблена модель є відкритою для вдосконалення й адаптації до змінних умов освітнього середовища, що особливо важливо в контексті воєнного стану, цифрової трансформації та євроінтеграції. Результати дослідження створюють теоретико-методологічне підґрунтя для подальших емпіричних розвідок, зокрема експериментальної перевірки моделі, адаптації діагностичного інструментарію та розроблення методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої педагогічної освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають в експериментальній перевірці розробленої моделі на базі конкретного закладу вищої освіти, адаптації опитувальника QCV українською мовою, а також у вивченні можливостей використання штучного інтелекту для діагностики та розвитку моральних якостей майбутніх педагогів (у контексті досліджень Smith & Vickers, 2024).

Використані джерела

- Герасимюк, Л. С., & Тарасюк, Л. М. (2021). Формування моральних цінностей студентів закладів вищої освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 3(1), 28–32. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.5>
- Івашко, К. В. (2024). *Формування моральної культури у майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій* (Дисертація доктора філософії). Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.
- Педорич, А. В., Луценко, В. В., & Пігуль, Д. М. (2024). Виховання морально-вольових якостей в студентської молоді у процесі освітнього процесу. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (4(177))*, 118–122. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4\(177\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4(177).24)
- Петренко, Л. М. (2020). *Григорій Ващенко: духовно-моральне виховання та освіта молоді*. ПНПУ ім. В. Г. Короленка.
- Сога, С. М., Михайленко, В. М., & Добровольський, В. Е. (2021). Вплив засобів фізичного виховання на формування морально-вольових якостей студентів закладів вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15, (4)*, 98–101. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.4\(134\).24](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.4(134).24)
- Chan, C. W. (2020). Moral education in Hong Kong kindergartens: An analysis of the preschool curriculum guides. *Global Studies of Childhood*, 10(2), 156–169. <https://doi.org/10.1177/2043610619885385>
- Davoudi, M., Mousavi, S. R., & Salehian, S. (2022). Virtue-oriented Moral Education. *Journal of Islamic Education*, 17(41), 1–14. <https://doi.org/10.30471/edu.2022.8544.2581>

- Dennis, M., & Harrison, T. (2021). Unique ethical challenges for the 21st century: Online technology and virtue education. *Journal of Moral Education*, 50(3), 251–266. *Journal of Beliefs & Values*, 45(1), 69–85. *Management in Education*, 39(2), 97–101. <https://doi.org/10.1177/08920206231172027>
- Handayani, P., Kholis, N., & Surabaya, A. (2024). Moral Education: Comparative Analysis of Character Education Framework in Indonesia and China. *International Journal Multidisciplinary (IJMI)*, 1(1), 94–101. Narnian Virtues' character education research. *Journal of Beliefs & Values*, 41(4), 474–488. <https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1689544>
- López González, J., Crespi, P., Obispo-Díaz, B., & Rodríguez Barroso, J. (2025). Theoretical and methodological foundation of a self-perception scale on personal competencies and the cardinal virtues: an exploratory and pilot study. *Journal of Beliefs & Values*, 46(1), 101–114. *Educating for Care and Virtue Development in Young Children: Research Approaches in Ethics Education from the MelArete Project*. Routledge. *Quarterly Ethical Research (Association for Islamic Thought)*, 43(3), 219–236. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23833279.1400.11.43.10.7>
- Movahhedi-Rad, S., Sarmadi, M., & Farajollahi, M. (2023). An introduction to designing a model of virtuous education based on the fundamental transformation document. *Revelatory Ethics*, 12(2), 127–154. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23833025.1401.12.2.5.7>
- Piragauta, J. A. R., & de Oliveira, J. M. (2023). Do ethics and values play a role in virtual education? A study on the perception of students and teachers. *Journal of Academic Ethics*, 21(2), 343–356. *Journal of Beliefs & Values*, 46(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/13617672.2025.2453781>
- Rony, J., & Nair, T. S. (2022). Learning Virtue Ethics for Developing Psychological Sustainability. *i-Manager's Journal on Educational Psychology*, 16(1), 38–46. <https://doi.org/10.26634/jpsy.16.1.18842>
- Rushton, E. A. (2025). Responding to the moral complexities of climate change education through intergenerational dialogue in teacher education. *Journal of Moral Education*, 54(1), 94–106. moral self-cultivation through emulation: implications for modelling in moral education. *Journal of Moral Education*, 53(1), 139–156. <https://doi.org/10.1080/03057240.2023.2236314>
- Sepehri, N., Niknami, M., Ghorchian, N., & Taghipourzahir, A. (2021). Identifying the effective factors on ethical and social education of students. *International Journal of Ethics and Society*, 3(2), 52–62. *Theory and Research in Education*, 22(1), 19–44. <https://doi.org/10.1177/14778785241231561>
- Tanaka, M. (2025). Reform trends in moral education in Japan. In Y. Ida, T. Fujita, & C. Inho (Eds.). *Human diversity and educational equity in Japan: Well-being in the human sciences landscape* (pp. 15–26). Springer. views on values education: a qualitative study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, (59), 49–56. Psychological Well-Being: A Longitudinal Study Revealing Multidimensional Synergistic Mechanisms. *Behavioral Sciences*, 15(2), 1–22. <https://doi.org/10.3390/bs15020217>
- Yazdani, S., Ahmadiasl, F., & Nourmohammadi, O. (2026). Developing Virtue-Based Education in School: identifying prominent affecting factors. *Journal of Philosophical Investigations*, 19(53), 627–654. *Journal of the Knowledge Economy*, (15), 15053–15093.

References

- Chan, C. W. (2020). Moral education in Hong Kong kindergartens: An analysis of the preschool curriculum guides. *Global Studies of Childhood*, 10(2), 156–169. <https://doi.org/10.1177/2043610619885385> (in English).
- Davoudi, M., Mousavi, S. R., & Salehian, S. (2022). Virtue-oriented Moral Education. *Journal of Islamic Education*, 17(41), 1–14. <https://doi.org/10.30471/edu.2022.8544.2581> (in English).
- Dennis, M., & Harrison, T. (2021). Unique ethical challenges for the 21st century: Online technology and virtue education. *Journal of Moral Education*, 50(3), 251–266. <https://doi.org/10.1080/03057240.2020.1781071> (in English).
- Fernández Espinosa, V., & López González, J. (2024). Virtues and values education in schools: a study in an international sample. *Journal of Beliefs & Values*, 45(1), 69–85. <https://doi.org/10.1080/13617672.2022.2158018> (in English).
- George, A. J., & Rose, S. (2025). Ethical decision-making: Virtues for senior leadership in higher education. *Management in Education*, 39(2), 97–101. <https://doi.org/10.1177/08920206231172027> (in English).
- Handayani, P., Kholis, N., & Surabaya, A. (2024). Moral Education: Comparative Analysis of Character Education Framework in Indonesia and China. *International Journal Multidisciplinary (IJMI)*, 1(1), 94–101. <https://doi.org/10.61796/ijmi.v1i1.68> (in English).

- Hart, P., Oliveira, G., & Pike, M. (2020). Teaching virtues through literature: learning from the 'Narnian Virtues' character education research. *Journal of Beliefs & Values*, 41(4), 474–488. <https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1689544> (in English).
- Herasyimiuk, L. S., & Tarasiuk, L. M. (2021). Formuvannia moralnykh tsinnosti studentiv zakladiv vyshchoi osvity zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Formation of moral values of students of higher education institutions by means of information and communication technologies]. *Akademichni studii. Seriya «Pedahohika»*, (3(1)), 28–32. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.5> (in Ukrainian).
- Ivashko, K. V. (2024). Formuvannia moralnoi kultury u maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Formation of moral culture in future primary school teachers by means of information and communication technologies] (Doctor of Philosophy dissertation). Lviv State University of Life Safety (in Ukrainian).
- López González, J., Crespi, P., Obispo-Díaz, B., & Rodríguez Barroso, J. (2025). Theoretical and methodological foundation of a self-perception scale on personal competencies and the cardinal virtues: an exploratory and pilot study. *Journal of Beliefs & Values*, 46(1), 101–114. <https://doi.org/10.1080/13617672.2023.2254630> (in English).
- Mortari, L. (Ed.). (2025). *Educating for Care and Virtue Development in Young Children: Research Approaches in Ethics Education from the MelArete Project*. London; New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003595885> (in English).
- Morvarid, J., Raqavi, J., & Hosseini, Z. (2021). Compatibility of the theory of virtue with religious ethics. *Quarterly Ethical Research (Association for Islamic Thought)*, 43(3), 219–236. <https://dori.net/dor/20.101.1.23833279.1400.11.43.10.7> (in English).
- Movahhedi-Rad, S., Sarmadi, M., & Farajollahi, M. (2023). An introduction to designing a model of virtuous education based on the fundamental transformation document. *Revelatory Ethics*, 12(2), 127–154. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23833025.1401.12.2.5.7> (in English).
- Pedorych, A. V., Lutsenko, V. V., & Pihul, D. M. (2024). Vychovannia moralno-volovykh yakosti v studentskoi molodi u protsesi osvitnoho protsesu [Education of moral and volitional qualities in student youth in the educational process]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriya 15*, 4(177), 118–122. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4\(177\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4(177).24) (in Ukrainian).
- Petrenko, L. M. (2020). Hryhorii Vashchenko: dukhovno-moralne vychovannia ta osvita molodi [Hryhorii Vashchenko: spiritual and moral upbringing and education of youth]. Poltava: PNPU im. V. H. Korolenka.
- Piragauta, J. A. R., & de Oliveira, J. M. (2023). Do ethics and values play a role in virtual education? A study on the perception of students and teachers. *Journal of Academic Ethics*, 21(2), 343–356. <https://doi.org/10.1007/s10805-022-09459-z> (in English).
- Rodríguez Barroso, J., López González, J., Obispo Díaz, B., & Crespi, P. (2025). A virtue-based measurement of integral formation: the questionnaire of competencies and Cardinal Virtues (QCV). *Journal of Beliefs & Values*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13617672.2025.2453781> (in English).
- Rony, J., & Nair, T. S. (2022). Learning Virtue Ethics for Developing Psychological Sustainability. *Manager's Journal on Educational Psychology*, 16(1), 38–46. <https://doi.org/10.26634/jpsy.16.1.18842> (in English).
- Rushton, E. A. (2025). Responding to the moral complexities of climate change education through intergenerational dialogue in teacher education. *Journal of Moral Education*, 54(1), 94–106. <https://doi.org/10.1080/03057240.2024.2330147> (in English).
- Sanderse, W. (2024). Adolescents' moral self-cultivation through emulation: implications for modelling in moral education. *Journal of Moral Education*, 53(1), 139–156. <https://doi.org/10.1080/03057240.2023.2236314> (in English).
- Sepehri, N., Niknami, M., Ghorchian, N., & Taghipourzahir, A. (2021). Identifying the effective factors on ethical and social education of students. *International Journal of Ethics and Society*, 3(2), 52–62. <http://dx.doi.org/10.52547/ijethics.3.2.52> (in English).
- Smith, N., & Vickers, D. (2024). Living well with AI: virtue, education, and artificial intelligence. *Theory and Research in Education*, 22(1), 19–44. <https://doi.org/10.1177/14778785241231561> (in English).
- Soha, S. M., Mykhailenko, V. M., & Dobrovolskyi, V. E. (2021). Vplyv zasobiv fizychnoho vychovannia na formuvannia moralno-volovykh yakosti studentiv zakladiv vyshchoi osvity [The influence of physical education means on the formation of moral and volitional qualities of students of higher education institutions]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15*, (4), 98–101. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.4\(134\).24](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.4(134).24) (in Ukrainian).

- Tanaka, M. (2025). Reform Trends in Moral Education in Japan. In *Human Diversity and Educational Equity in Japan* (pp. 15–26). Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-96-2325-9_2 (in English).
- Thornberg, R. (2013). Teachers' views on values education: a qualitative study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, (59), 49–56. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2013.03.005> (in English).
- Tian, X., & Tang, Y. (2025). The Long-Term Impact of Moral Education on College Students' Psychological Well-Being: A Longitudinal Study Revealing Multidimensional Synergistic Mechanisms. *Behavioral Sciences*, 15(2), 1–22. <https://doi.org/10.3390/bs15020217> (in English).
- Yazdani, S., Ahmadiasl, F., & Nourmohammadi, O. (2026). Developing Virtue-Based Education in School: identifying prominent affecting factors. *Journal of Philosophical Investigations*, 19(53), 627–654. <https://doi.org/10.22034/jpiut.2026.69743.4273> (in English).
- Zhao, Y., Zhao, M., & Shi, F. (2024). Integrating moral education and educational information technology: A strategic approach to enhance rural teacher training in universities. *Journal of the Knowledge Economy*, (15), 15053–15093. <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01693-z> (in English).

Застереження щодо використання інструментів штучного інтелекту: Під час підготовки та опрацювання джерельної бази цієї праці інструменти штучного інтелекту використовувалися для стилістичного редагування, перекладу анотації та створення рисунка відповідно до принципів академічної доброчесності.

Lei Shi, PhD Student of the Department of Pedagogy, Primary Education, Psychology and Management, Nizhyn Mykola Gogol State University, Nizhyn, Ukraine.

Research interests: Pedagogy, Professional Education, Teacher Training.

DEVELOPING MORAL QUALITIES IN FUTURE TEACHERS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article addresses the problem of forming moral qualities of future teachers under martial law, digitalization of the educational process, and the integration of the national system into the European educational space. The necessity of improving approaches to the moral training of future teachers, taking into account the challenges of the digital environment and modern requirements for the teaching profession, is substantiated. A structural-functional model for forming moral qualities of future teachers in a higher education institution has been developed, which covers four interconnected components: methodological-target, content, procedural-technological, and evaluative-diagnostic. The sequence of their implementation is defined – from awareness of moral values to their consolidation in professional behavior. The organizational-pedagogical conditions for implementing the model are substantiated: integration of moral education into professional training; systematic diagnostics; use of active teaching methods; combination of traditional and digital forms; stimulation of students' self-development. Particular attention is paid to the virtue-oriented approach and the ethical risks of digitalization. A comparative analysis of domestic and international studies has confirmed the feasibility of combining traditional pedagogical approaches with digital tools and adapting international experience to Ukrainian realities. The novelty of the study lies in the systematic representation of components, pedagogical conditions, and mechanisms for forming moral qualities of future teachers within a holistic structural-functional model. The proposed model can be used in the educational process of higher pedagogical education institutions for the systematic formation of moral qualities of future teachers.

Keywords: moral qualities; development of moral qualities; structural-functional model; pedagogical conditions; future teachers.